

PUSZCZAĆ SIĘ (98) *vb impf*

się (72), się (26).

inf puszczać się (12). ◇ *praes 1 sg* puszczać się (7). ◇ *2 sg* puszczasz się (3). ◇ *3 sg* puszcza się (24). ◇ *1 pl* puszczamy się (1). ◇ *2 pl* puszczacie się (1). ◇ *3 pl* puszczają się (20). ◇ *praet 3 sg m* puszczał się (4). *f* puszczała się (2). ◇ *3 pl m pers* puszczała się (2). *m an* puszczała się BierEz (1). ◇ *fut 3 sg m* będzie się puszczał (1). ◇ *imp 2 sg* puszczaj się (4). ◇ *1 pl* puszczajmy się (1). ◇ *2 pl* puszczajcie się (2). ◇ *3 pl* niechaj się puszczają (1). ◇ *con 3 sg m* by się puszczał (1). *n* by się puszczało (1). ◇ *1 pl m pers* bychmy się puszczała (3) RejPos (2), RejZwierc, byśmy się puszczała (1) ModrzBaz. ◇ *con praet 2 pl m pers* byście się byli puszczała (1). ◇ *part praes act* puszczając się (5).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI (trzy z niżej notowanych przykładów) – XVIII w.

1. Wykonywać ruch przed siebie, opuszczając jakieś miejsce; *descendere, ire, tollere Vulg; iacere se, ingredi Cn* (35) :

a. *Ku przodowi* (31) :

α. *Wyruszać w drogę* (25) : [Dydoną do Eneasza:] Który [czas dobry dla żeglugi] kiedy nadejdzie/ rośpuściłz fwe żagle/ Ale ielcże nie pułzczaj teraz iie ták nagle. *PudłDydo* B4v.

puszczać się ku czemu [= w jakim celu] (1): *Episcopia navis, Łódká máła* przy okreciech. ná którey iie pułzcząyá ku łzpiegowaniu. *Mącz* 106d.

puszczać się na co [= w podróż czym] (1): *Convectór, Który iie wespółék s drugiemí ná łódz [...]* pułzcza. *Mącz* 477c.

puszczać się czym [= przez co] (1): GDzie té wrotá niełzczęfné/ którémí przed láty Pułzczał fye w ziemię *Orpheus KochTr* 13.

puszczać się na czym (1): *Mącz* 106d *cf* *puszczać się ku czemu*.

puszczać się w czym (1): Ktorzy iie pułzczáią ná morze w okręciech máiąc łprawy ná wielkich wodách. Czi widzieli łkutki Páńłkie *Leop Ps* 106/23.

puszczać się dokąd (4): In *Britaniám* *navigare consueverunt*, Do *Angliey* iie zwykli pułzczáć. *Mącz* 242c; Y pułzczáiąc iię ku *Litwie* [...] trochę iię chlebem pośiliwłzy/ w drogę łwoię łzli. *SkarŻyw* 356; *KochTr* 13; *PudłDydo* B4.

puszczać się skąd (2): Trzebá byłó o mężowie/ vłucháwłłfy mnie/ nie pułzczáć iie od *Krety* *Leop Act* 27/21; *WujNT Act* 27/21.

Zwroty: »w drogę się puszczać« (1): Niewychodźcie ná rolą/ áni iię w drogę pułzczayćie *PowodPr* 8.

»puszczać się na morze, na wodę« [w tym: na morze ani na wodę (1)] = (*mare*) *navigare Vulg, Mącz; committere se mari, descendere (in) mare Vulg; committere se fluctibus a. ponto Cn* [szyk zmienny] (6:1): [w znaku *Barana*] kupczyk/ ale na morze/ ani na żadną wodę nie pułzczac iie. *FalZioł* V 49v; Y gdy wyciągnęli kotwice pułzczáli iie na morze *Leop Act* 27/40, *Ps* 106/23, *Is* 42/10; *BibRadz* 3.*Esdr* 4/23; *Mącz* 242c. [Cf też 2. W porównaniu.]

Przen (7) :

puszczać się na czym (1): Ná tychże iię y my koniách y wozách tám [do królestwa niebieskiego] pułzczaymy/ ktore z niebá y od niego z dárú iego mieć możem *SkarKaz* 246b.

puszczać się dokąd (1): *SkarKaz* 246b *cf* *puszczać się na czym*.

Zwrot: »[przez co] drogą się puszczać« (1): Bo bychmy sie rozmyflili [...] przez iákie głuche láfy á frogie rozboie fwiátá tego tą drogą [tj. drogą żywota] sie pułzczamy/ ícieby drugiemu mogło zádrzec pod kolány. *RejZwierc* 137v.

»puszczać się na drogę« = *ire in viam Vulg* [szyk zmienny] (2): Nie day sie przewiewác káždemu wíatrowi/ áni sie pułzczay ná káždą drogę: bo ták káždy grześńnik bywa probowan *Leop Eccli* 5/11; *RejZwierc* 137v.

»puszczać się (bez wiosła) na morze« [w tym: w czym (1)] [szyk zmienny] (3): Co też ty tedy chceš wczynić moy miły brácie/ ktory ftoifz v brzegu tego tho márníego iezyorá á mizernego fwiátá tego [...]. Widziš iz iedná łódká prožna ieft/ á prožno ftoi ná brzegu: ále nie rádżęc ábyš sie w niey pułzczác miał bez wiosłá ná morze. *RejPos* 174v; iz iuž przydziesz ku záziębłym látom twoim/ á rozmyflisz sie iz sie pułzczasz ná to zátydłe á głębokie morze fwiátá tego burzliwego *RejZwierc* 127v, 126v.

αα. *Rozpoczynać wojnę* [na kogo] (1) : On [*Turczyn*] z woýłkiem niezliczonym ná Polfkę sie pułzcza *PaprPan* B4.

ββ. *Ruszać w pogoń* [po kim] (1) : Prosequor, Pułzczam sie po kim/ Gonię Prę/ Pędzę kogo *Mącz* 386a.

β. *Atakować* (3) :

Zwrot: »do szturmú się puszczać« (1): vinea, Szturmowny dách/ było przed czáli woyenne naczynie pod którym sie drabi do fzturmu pułzczáli. *Mącz* 498a.

Przen (2) :

puszczać się przeciw czemu (1): przeciw ktorym [pokusom] nie sam sie ma pułzczác [...]/ ále áż z Chriřtuřem Pánem řwym *CzechRozm* 199.

puszczać się na co (1): PAttrzay pilno/ gdy owo bądź w boru/ bądź w lešie/ Iedno drzewo nád drugie buyniéy řye wyniešie: Iáko ná nie gwałtowniéy wíatry řye pułczáią *PudłFr* 41.

γ. *O zwierzętach* (3) :

puszczać się za czym [= *chcąc uchwycić*] (1): Kazał dořtác młodych orłow: Aby [...] czerzy mu ich przynieřli. Ktore kiedy iuž Ezop miał/ Táką im [orłom] miarę [= *sposób*] przypráwiał: Iz sie zá mięřem pułzczáli/ Wzgorę y ná doł latáli. *BierEz* Gv.

puszczać się na kogo [= *atakować*] (1): Tákże y wieprz pátrz iáko sie ná ludzi wnet będzie pułzczál/ zębámi zgrzytał *RejZwierc* 75.

Przen (1) : A thák mi sie zda iz sie nas máło inochodą pułzcza wiecey grędą [*przenořne użycia określeń biegu konia*]. *RejZwierc* 67v.

b. *Ku dołowi: schodzić, rzucać się w doł, nurkować na doł głową* (4) :

Zwrot: »puszczać się z ganku na doł«: *RejPos* 72 cf **2.a.** *W porównaniu.*]

»na doł głową [skąd] się puszczać« (1): iz sie ten nieřláchetnik [tj. czart] miał o nie [ludzi] zawždy á vřtáwicznie kuřić/ [...] ludzi przywodząc iz [...] pokuřzáią sie o niepodobne rzeczy/ á práwie sie ná doł głową z wyřokiey wieże pułczáią. *RejPos* 71v.

»nurkiem się puszczać« (1): Cyráneř/ řyřek/ niezliczona tłuřczá/ Co raz sie nurkiem po płóćię pułzcza. *KlonFlis* B4v.

Przen (2) :

Zwrot: »puszczać się na doł głową« (1): kto łie łam rozmierzy/ Azákryfli [!] gránice łwemu przyrodzeniu/ [...] A nie pułzcza łie nádoł nigdy z gory głową *RejWiz* 91.

a) *W opisie gwiazdozbioru [skqd] (1):* Rzadko tę świętą pánnę [tj. *gwiazdozbiór Panny*] widác było potym. Y to z ludźmi iuż nigdy miéłżác łye nie chćiáłá/ Ale wieczorem tylko z gór łye więc pułczáłá. *KochPhaen* 5.

2. *Chcieć coś zrobić, działać jakoś, mieć zamiar (10):*

puszczać się do czego (1): ktorzy łie żebrác [...] włtydżá: máiac wielki ná łie niedošťátek/ z ktorego do złych łie rzeczy pułczáią *SkarŻyw* 413.

[*puszczać się ku czemu:* Te przykłády bliźłze łá Kołćiołá pierwłżego/ áby małżonkowie godni ná pieczá Páłterłką obieráni byli: niźli gdy łie ku ożenieniu pułczáią ci/ ktorzy iuż w łtanie Pániełłkim ná słuźbách Pánłłkich prácowáli *HerbOdpow* Ss4.]

puszczać się na co (1): iáko ono powiedáł Fábius Máximus ieden mądry Rzymiánin/ gdy Minucius młody Hetman ieden Rzymłki ná nierowne łie rzeczy pułczáł *RejZwierc* 149v.

Ze zdaniem celowym (1): Ci czáfu zágubienia gwałtownie łie pułczáią áby wykonáli gniew łtworzyłciéłá łwego. *BudBib Eccli* 39/33.

W porównaniu (1): ácz to nie moiey głowy rozmyłł/ ná tákie rzeczy głębokie równie iáko bez wiołłá ná morze łie pułczáć. *RejZwierc* 182.

Zwrot: »[za czym] wtecz się puszczać« (1): ktorzy wolemy ná łłowie Bożym łtátecźnie przełtáwác: niź łie zá wymyłłł ludźkami w teč pułczáć. *NiemObr* 145.

a. *Dawać się kierować emocjom; efferri, impelli Modrz (5):*

puszczać się za czym (4): A wđdy rzadko by ktory był rułzon tą cnotá [tj. *miłostí do rodziców*]/ Owłzem łie więcéy pułczá ich zá tą łlepotá. *HistLan* B2v; á záłię ábyłmy łie teź náźbyt zá namiętnołłciámi łerdecźnemi niepułczáłi. *ModrzBaz* 8v, 43; *SkarKazSej* 683.

W porównaniu (1): A pilno to kłádzie [czart] przed oczy káždemu/ áby łie nie kurczył ták bárzo przed tym przykázániem iego [Boga]/ á nie ták bárzo dułáł temu Pánu łwemu/ á pułczáł łie ná łwá wolá iáko z ganku ná doł *RejPos* 72.

Zwrot: »puszczać się na łwá wolá« (1): *RejPos* 72 cf *W porównaniu*.

3. *Atakować; aggredi Calep [w tym: na kogo (7), na co (2)] (10):*

Przen (1): Toć iéłł Zárłok [postać alegoryczná] on hetman/ co teź dziwy broi/ Kiedy łwoie kochánki okarmi opoi. [...] Bo łie pułczá ná włzytki včćiówłzy ie łmiele. *RejWiz* 169.

a. *Atakować słownie (9):* *CzechEp* *4; Iłłcie w tym łie nie kocham/ ábych łie miał ná czyię łławę pułczáć *NiemObr* 66, 17, 56.

Zwrot: »słowy się puszczać« [w tym: *jakimi (4)*] = *maledictis aggredi Calep* [*szyk zmienny*] (5): *CzechRozm* 239; Powodowá łtroná áby łie łámá prawdá podpieráłá/ včćiwa rzecz iéłł: ále łáiániem y nieučćiwemi słowy łie pułczáć [*maledictis indulgere*] łprołna y nieludzka. *ModrzBaz* 95; Winuie nas teź X(łiadz) K(anonik) o dziećinny Chrzéłł/ pułczáiąc łie ná nas włczypliwymi łłowy *NiemObr* 145, 92; *Calep* 558a; [Który [Kato Starszy] gdy łye przed połpolłtwém łłowy pułczáł/ ná vtrátne rołpráłłánié/ [...] *LorichKosz* 102 (*Linde s.v. pułłcić*); *ProtJáłm* 4; *PlutBBud* I2].

4. Pokładać nadzieję, ufność, zdawać się; credere *Mącz; committere a. dare se Cn [na co] (5)* : Ne credas nimium opibus tuis, Niepułzczay fie ná tve bogáctwa. *Mącz* 67d; A ták mogli bychmy [...] pułzczáć fie ná śwíęte miłofierdzye iego *RejPos* 333; *KlonWor* 72.

Zwrot: »puszczać się na łaskę« [szyk zmienny] (2): Kupiec niechcze Procuratora tak fię łam na Láłke pułcza *RejKup* z8; *ActReg* 108.

5. Przystawać się trzymać, opuszczać [kogo, czego] (7) :

Przen: *Przystawać towarzyszyć* (1) : Miłofierdzie y prawdá niechay fię nie pułzczáią ciebie [*ne deserant te*] *BibRadz Prov* 3/3.

a. Przystawać być wyznawcą (4) : ábychmy [...] mocno fthánęli przy nim [*Bogu*]/ á nie pułzczáli fie go *RejPos* 9v, 4; iednáć fię [*św. Paweł*] nigdy tego náuczycielá od Bogá dánego [*tj. Chrystusa*] nie pułzczáć/ áni fię ważył czynić co bez niego *CzechEp* 125.

W przeciwstawieniu: »puszczać się ... przystać« (1): íłz ci ktorzy fię kościołá pułzczáią/ á do kácerftwá przyftáią: imię Chryftufowe pomiátáć [...] mułzá *SkarŻyw* 394.

b. Przystawać jakoś postępować (2) : Constare suae humanitati, Przi fwoyey ludzkości ftać/ nie pułzczáć fie yey. *Mącz* 418a; *ZbylPrzyg* B3.

6. Wydobywać się na zewnątrz (22) :

a. O odchodach i wydzielinach (2) : Ci robaczy [...] mechierzowi ízkodzą [...] aż więcz y mocź krwawy fie pułczá *FalZioł* I 70a.

puszczać się z czego (1): Mięfo íkopowe [...] chorem nie thak [*zdrowe*]/ bo chocia z żołądka łacno vynidzie, ale z członkow trudno fie pułczá/ przetho wilkoć w ciele lipká czyni. *FalZioł* IV 2b.

b. Wyrastać z czegoś (20) :

a. O włosach, zębach, rogach, piórach [w tym: komu, czemu (żywotne) (8)] (9) : Nyemyącz [*lege: Niemiec*] [*nieznanego nazwiska*] [...] wíłarłky pacholek, wiśłoki brodka mv ízyá dopyro pułczá *LibMal* 1545/94v; *Pubeo*, vel potius *Pubesco*, Poczynami łono obráftáć/ Pułczáyámi fie włofy około łoná. *Mącz* 329b, 81d, 142b, 183c; *SienLek* 181; *Calep* 365b; [I vpodoba fie Bogu wiecey nířli byczek młodziuchny/ ktoremufie dopiero rogi y kopytá pułzczáią [*cornua producentem et ungulas*]. *Leop Ps* 68/32 (*Linde*)].

puszczać się z czego (1): po wyściu íiedmi mieśięcy/ zęby mu [*człowiekowi*] fie z dźiąłł pułzczáią *LeovPrzep* H4v.

puszczać się po czym (1): Po pálcách wířędy nowe piórká fye pułzczáią [*poecie zmieniającemu się w łabędzia*] *KochPieś* 54.

β. O częściach roślin (czasem: o roślinach odrastających); germinare *Mącz, Calep; exire Cn (11)* : Suffragines Krziwe odnośzki ná drzewiech á zwłářczá ná winnych/ gdzie po obrzezáníu winnic pułczáyá fie gałáski krziwe. *Mącz* 136a, 144d, 330d, 503c; *Calep* 453a.

puszczać się od czego (3): Cervix, Pieniek od którego fie latorośli pułczáyá. *Mącz* 50b, 144d, 198c.

puszczać się z czego (1): *Mącz* [325]d; [Iáko íeřt íábłóń/ śliwy [...] y inřze drzewá/ ktore się łacno przyymuiá/ álbo się záśię z korzenia pułzczáią *Cresc* 1571 145, 63 (*Linde*)].

puszczać się na czym (1): Cyma, Młode cořziki [*lege: soszyki*] álbo łodigy/ które fie ná kápuście/ álbo teź ná ynřzich ziołach náořtátek pułczáyá *Mącz* 76b.

Szereg: »puszczać się i odrastać« (1): Propago Et. Propages, Stára winna máćicá [...] z kórej nowe fofziki winne fie pułzczáyą y odraftáyą. *Mącz* [325]d.

Przen (1) :

W porównaniu (1): po nich [żywotach świętych, tj. po ich czytaniu] iáko łucha ziemiá po defzczu cnotá włudziach buyno fie pułzczáá *SkarŻyw* A2.

7. *Kielkować; germinare PolAnt; exire Cn* (2) : *MurzNT Mar* 4/27; y náśienie gnijąc vmiera/ á zás pułzczáiąc się powftawa. *KuczbKat* 90.

8. *Czepiać się podłoża (o roślinach) [po czym]* (4) : *Mirtae sepes*, Płoty po których fie głóg pułzcza. *Mącz* 156d, 177a, c, 345d.

9. *Wypuszczać nasienie męskie [na co]* (1) : Gdy łamica [sepü] rodzi/ łamiecz iey nałladuie, á na ziemię fie na ty łkri pułzcza aby ie ożywił. *FalZioł* IV 38d.

10. *Zaczynać tajać, rozmarzać* (1) :

Fraza: »śniegi się puszczaą« (1): drzewiey łniegi nie pułzczáią fie [w *Europie północnej*] aż od pirwżego dnia *Maia MiechGlab* *4.

11. *Zwrot:* »po powroziech się puszczać« = *chodzić po linie* (1) : *Halter vel halteres*, Ołowna kulká álbo yábłufzko kóre cy kórzcy táńcuyą álbo kórzcy fie po powroziech pułzczáyą w ręku máyą áby ym w miárę przychodziłá waga y skoki. *Mącz* 153a.

Formacje współrdzenne cf PUŚCIĆ.

Cf PUSZCZAJĄCY SIĘ